

КОМПОНЕНТИ НАВЧАЛЬНОЇ ЕТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Розглядаючи навчальну етичну діяльність, необхідно виділити й її структурний компонент, який містить етичні мотиви та цілі, етичні знання, етичні дії, оцінку й самооцінку.

Мета статті – розглянути компоненти навчальної етичної діяльності студентів.

Навчальна етична діяльність майбутнього вчителя є навчальною діяльністю, свідомо спрямованою на формування етичних понять і етики поведінки, педагогічної етики в цілому в процесі етичної взаємодії суб'єктів педагогічного процесу.

Спираючись на концепцію І. Лернера, вважаємо навчальну етичну діяльність одним з елементів змісту освіти й виділяємо в ній знання про етику та способи їх реалізації; уміння та способи реалізації етичної діяльності; способи й прийоми реалізації творчої етичної діяльності; досвід емоційно-ціннісного ставлення до етичної діяльності [1].

Етичні знання як складова структурного компонента навчальної етичної діяльності мають значний вплив на формування етичних умінь, якостей і почуттів, що, у свою чергу, впливає на внутрішню регуляцію діяльності студента. Забезпеченню цих завдань сприяють такі групи знань: теоретичні (етичні концепції, поняття, правила, закони, принципи); знання-засоби, які сприяють встановленню етичних відносин, формуванню етичних умінь, виконанню етичних дій, вчинків та поведінки; знання-цінності, котрі визначають морально-ціннісне ставлення майбутнього педагога до навколишньої дійсності, інших людей, себе. Засвоєння етичних норм і цінностей визначаються внутрішніми установками особистості, її уявленнями. Отже, засвоєння системи теоретичних етичних знань збільшує “етичне поле” особистості, яке є підґрунтям правильної етичної поведінки в різних навчально-етичних ситуаціях, сприяє формуванню етичних ціннісних орієнтацій, професійно-етичних уявлень і якостей особистості, а також є основою формування етичних дій.

Загальновідомо, що найважливішим результатом процесу навчання є осмислення й засвоєння наукових понять. А тому вважаємо обов'язковим розвиток у майбутніх учителів моральної свідомості та самопізнання шляхом осмислення й засвоєння етичних понять, які відображають педагогічну діяльність і мають значний вплив на формування моральних якостей і моральних почуттів, що, у свою чергу, впливає на внутрішню регуляцію діяльності студента. Саме етичні поняття є підґрунтям теоретичних і практичних знань майбутнього вчителя про етичний характер педагогічної діяльності. Ми спираємося на моральні уявлення студентів при формуванні етичних понять, оскільки саме вони відображають рівень етичної освіченості й вихованості. Процес формування етичних наукових понять ускладнює-

ся соціально-економічними обставинами, які мають місце в суспільстві, і призводять до неправильних, а іноді й негативних етичних уявлень.

Етичні дії є наступним компонентом етичної діяльності, вони реалізують етичну взаємодію між людьми. До педагогічних дій відносимо: піклування про дитину, повагу до особистості, сумлінне ставлення до справи. Визнаючи значущість кожної людини, ми визначаємо й відмінності етичних дій, які залежить як від особистісних якостей, так і від обов'язків, соціального стану, віку тощо. Той, хто досконало володіє етичними діями, може мати велику користь з того, зміцнити свою репутацію. Значущими для професійної діяльності педагога є професійна совість, честь і гідність – показники моральної цінності людини, етичності її вчинків.

Етичні дії – практичні дії, пов'язані з дотриманням етичних норм. Вони містять: сукупність способів поведінки і контактів між людьми, які стосуються всіх сфер життєдіяльності особистості (навчання, ділові й приватні розмови тощо); сукупність способів дій у педагогічній діяльності (емпатія, чуйність, оптимізм); здійснення етичних вчинків (допомога іншим).

Навчальні етичні дії як способи перетворення навчальної етичної інформації в процесі виконання етичних завдань (задач) передбачають шанобливу, доброзичливу, співчутливу, турботливу взаємодію між суб'єктами пізнавальної діяльності, пов'язаними з дотриманням етичних норм, спрямованими на гуманізацію відносин між ними, що зумовлюється етичними переконаннями й почуттями, звичками та традиціями. Виконання студентами моральних дій можливе на основі здатності здійснювати етичні вчинки та розвинених як перцептивних умінь (розуміти дитину, її духовний світ, співчувати, підтримувати її), так і комунікативних (знаходити спільну мову, встановлювати дружні стосунки, взаємодіяти з друзями, колегами, учнями тощо).

До етичних умінь, які допомагають викладачеві організовувати взаємодію зі студентами, слід віднести такі групи: організаційно-комунікативні (організовувати спілкування на гуманній, демократичній основі, запрошувати до спілкування; справляти приємне враження; обирати оптимальний стиль спілкування; встановлювати доцільні відносини); керуватися принципами і правилами професійної етики та етикету (поважати кожного студента; цінувати думку групи та не допускати її ігнорування; вимогливість до себе, відповідальність не тільки за правильну свою поведінку, а й за правильне розуміння її майбутніми учнями; постійне вдосконалення управління своїми емоціями; здатність здійснювати етичні вчинки, прояв чесного й сумлінного ставлення до дійсності; уміння оцінити поведінку людей з погляду етичних норм); ініціювати сприятливий моральний клімат спілкування (активізувати емоційний тонус і оптимістичне світосприйняття; підходити до студента з оптимістичною гіпотезою; переживати радість спілкування; прогнозувати розвиток міжсуб'єктних відносин); організовувати творче співробітництво з групою та кожним студентом (адекватно сприймати та розуміти своєрідність кожного студента й давати

адекватні завдання, доручення; захоплювати своїми ідеями, цікавою інформацією).

Етичні дії мають постійний вплив на формування суспільної думки, оскільки вони мають місце у процесі постійного спілкування між людьми у вигляді обміну думками, суперечок, вчинків, дискусій.

Зміст і характер формування етичних дій багато в чому залежить від міжособистісного й групового спілкування, тому що етичні дії виступають у формі безпосереднього емоційного контакту між людьми.

Розглянемо наступний компонент навчальної етичної діяльності – самоконтроль, який являє собою усвідомлення й оцінку суб'єктом власних дій, психічних процесів і станів. Поява і розвиток самоконтролю визначається вимогами суспільства до поведінки особистості. Формування довільної саморегуляції передбачає можливість суб'єкта усвідомлювати й контролювати ситуацію або будь-який процес. Самоконтроль передбачає наявність еталону й можливості одержання інформації про контрольовані дії та стани. Вольова регуляція заснована на саморегуляції людини. Водночас самоконтроль може бути об'єктом вольової регуляції, наприклад, у стресових ситуаціях. Самоконтроль передбачає систему законів, норм, які задають ціннісний зміст поведінці особистості; спостереження за собою, своїми думками, почуттями та вчинками, що дає змогу оцінити себе, виявити позитивні й негативні якості, нахили тощо. У процесі такого діалогу відбувається розвиток рефлексії. Самоконтроль дає змогу пізнати й проконтролювати себе, навчитися визначати, за яку справу можна братися, як упоратися зі своїм настроєм, як подолати негативне ставлення до певної людини. Проконтролювавши себе, потрібно подружитися із собою, створивши за тишок, спокій і красу у власній душі. За допомогою самоконтролю можна створити підґрунтя для встановлення довірливих стосунків з іншими людьми. Самоконтроль привчає до терпіння (толерантності).

Близькою до самоконтролю є рефлексія – процес самоаналізу й активного осмислення стану та дій індивіда й інших людей, включених у розв'язання завдань. Рефлексія може здійснюватися як у внутрішньому плані (переживання й самозвіт індивіда), так і в зовнішньому (спільний пошук рішення). Крім того, рефлексія може бути спрямована на предмет діяльності, саму діяльність, дії індивіда або інших людей, їхню взаємодію. У процесі рефлексії забезпечується самопізнання, саморозвиток, саморегуляція особистості. Значною мірою рівень розвитку рефлексії як спроможності дає особистості розуміння самості – у взаємозв'язку й автономності, Я-дійсного, Я-ідеального, Я-в очах інших, Я-для інших. Вона сприяє розвитку таких людських якостей, як самокритичність, сприйнятливість до іншої особистості або думки, здатності побачити себе “іншими очима”, що дає можливість змінити власну поведінку, зробити її адекватною ситуації, а також власним можливостям. Етичні вчинки можливі на основі досягнення гармонії всередині себе (самоконтроль, самопізнання, рефлексія). Механізм рефлексії в навчальній етичній діяльності відіграє особливу

роль, тому що особистість постійно аналізує, усвідомлює етичну правомірність своїх вчинків.

Навчальна етична діяльність передбачає також оцінки викладачем та самооцінку студентів, які виражають емоційне ставлення до процесу навчання, міжособистісних взаємодій і результатів роботи в цілому. Усвідомлюючи зміст і значення виконаної діяльності, студент зіставляє її результат з нормами суспільства та виявляє готовність відповідати за наслідки своїх дій. Оцінка дій викладачем, рефлексивні дії студентів розкривають суспільну сутність етичної діяльності студента, її соціальність і тим самим ступінь включеності особистості в систему суспільних відносин. У самооцінці діяльності виявляється ступінь особистої відповідальності. Таким чином, самооцінка навчальної етичної діяльності ґрунтується на соціальній відповідальності, наповненій світоглядним змістом, суспільними інтересами, ідеалами. Педагогічна значущість виділення самооцінки в тому, що в ній виявляється вже не предметна, а суспільна мотивація діяльності, що надає особистості можливість удосконалювання.

Результатом навчальної етичної діяльності студента, насамперед, є сформованість у нього системи етичних понять, які слугують підґрунтям вчинків діяти на благо інших, створення сприятливого клімату в спілкуванні з іншими студентами і викладачами, незакомплексованість, розкутість, а також розвиненість етичних якостей і почуттів: обов'язковість, справедливість, відповідальність, совість, делікатність, скромність, стриманість, перцепція й емпатія, щирість, обов'язковість, точність. Результатом також є сформованість етичної поведінки. Перші спроби наукового розуміння поведінки виникли на основі механічного детермінізму, в категоріях якого поведінка трактувалась за типом взаємодії фізичних тіл. У психологічній літературі поведінка розглядається як притаманна всім живим істотам взаємодія з навколишнім середовищем, яка опосередкована їх зовнішньою (рухи) та внутрішньою (психічною) активністю [2].

Поряд з вищеназваними компонентами виділяються також здатність до розподілу уваги та пов'язану із цим спостережливість педагога. До умінь, які характеризують розподіл уваги вчителів на уроці, належать: поєднання фронтальної й індивідуальної роботи; слухання, оцінювання відповіді учня та вміння тримати в полі зору весь клас; пояснення нової інформації й одночасно підтримку активності класу; демонстрація досвіду, наочного посібника та контроль поведінки учнів.

Отже, під навчальною етичною діяльністю майбутнього педагога розуміємо особливу його діяльність, яка призводить до свідомого засвоєння етичних понять і норм поведінки, сформованості вмінь етичної поведінки й такту, педагогічної етики, врешті-решт, до ефективної професійної діяльності.

Структурний компонент навчальної етичної діяльності забезпечує ефективність реалізації її функціонального компонента.

Висновки. Отже, розглянувши компоненти навчальної етичної діяльності, можна зазначити, що результатами її сформованості мають бути:

мотивація цієї діяльності; усвідомлення етичних загальнолюдських цінностей, етико-педагогічних норм і принципів; система етичних знань, які слугують підґрунтям вчинків; уміння застосовувати ці знання в процесі розв'язання етичних завдань, зокрема, організації етичних відносин між суб'єктами педагогічного процесу, і приймати "розумні" етичні рішення; удосконалення етичних дій і встановлення їх адекватності етичній ситуації та етичній поведінці на основі засвоєних моральних цінностей і норм; розвиток етичних якостей і почуттів обов'язковості, стриманості, емпатії, щирості; уміння зберігати моральні відносини в колективі та соціумі; розвиток етичних ставлень; сформованість етичної поведінки.

Література

1. Лернер И.Я. Дидактические основы методов обучения / И.Я. Лернер.– М. : Педагогика, 1981. – 185 с.
2. Рамишвили Д.И. О природе некоторых видов выразительных движений / Д.И. Рамишвили. – Тбилиси, 1976. – 64 с.

ТРЕТЬЯКОВА Т.А., ХАЛЕМЕНДЫК Ю.Е.

КОММУНИКАТИВНАЯ КОМПЕТЕНЦИЯ ЛИЧНОСТИ КАК ЦЕЛЬ ОБУЧЕНИЯ ИНОЯЗЫЧНОМУ ОБЩЕНИЮ В ВУЗЕ

Согласно Общевропейским рекомендациям по языковому образованию (2007 г.), общей целью обучения иностранному языку является формирование иноязычной коммуникативной компетенции, добавим, что в системе высшего образования это формирование коммуникативной компетенции личности студента на основе профессиональной направленности до уровня коммуникативной достаточности.

Новое целеполагание фокусирует особое внимание на использовании новых методов и технологий. Современный период образования проходит под знаком развития личностно ориентированного подхода как стратегии обучения иностранным языкам, а конкретными методическими системами воплощения этой стратегии являются интерактивные технологии (имитационные, информационные, проектная, модульная и другие). Данные методы реализуют систему методических принципов интенсификации и оптимизации обучения иностранным языкам. Функционально-деятельностные характеристики данных принципов изложены в Общевропейских рекомендациях по языковому образованию – документе, предписывающем выбор и конструирование учебного процесса по иностранному языку по любой модели, включая авторские. Общевропейские рекомендации по языковому образованию, а также регламентирующие документы Министерства образования по внедрению кредитно-модульной технологии обучения, типовая учебная программа курса "Английский язык профессионального направления" для всех специальностей, разработанная на основе лингводидактических исследований, – это то, чем преподаватели английского языка руководствуются при выполнении своих функциональных задач. Это дает возможность педагогическим коллективам выбирать и